

METAFORA MEHANIZMI MURAKKAB LINGVO-KOGNITIV RIVOJLANISH SIFATIDA

Rustamova Dilfuzaxon Vohidjon qizi,

Qo'qon Universiteti o'qituvchisi (FarDU doktoranti)

(rustamovadilfuza7755@gmail.com)

Annotatsiya: Ushbu maqolada tildagi eng faol ma'no ko'chish usuli bo'lmish metafora borasidagi ilmiy qarashlar tarixi hamda bu boradagi zamonaviy g'oyalar yoritilib berilgan bo'lib, olimlarning ushbu qarashlari orqali metaforaning nuqtimizdagi ahamiyati va rivojlanishi yoritib berilgan. Metafora orqali nutqimiz jozibador hamda bo'yoqdor bo'lishi, uning kognitiv sohasi tafakkurni rivojlantirishi isbotlab berilgan.

Kalit so'zlar: Meyafora, metaforizatsiya, kommunikativ funksiya, volyuntativ funksiya, kognitiv funksiya, oksyumaron birikmalar, personifikatsiya, sinesteziya.

Metafora biz yashab turgan olamni, borliqdagi mavjud yaratilgan, ular o'rtasidagi assotsiativ bog'lanish orqali to'g'ri ang'ay olishga yordam beruvchi, nutqimizning bo'yoqdorligi va badiiy jozibasini oshirib ifodalashga yo'naltirilgan til birligi hisoblanadi. "Metaforizatsiya esa tilda yangi ifoda vositasi qidirmay, hosil qilmay, tejamkorlik qonuniyati, borliqdagi narsa va hodisalarning o'xshashligi, muvofiqligi, mavjud so'z hamda iboralarga ularning ontologik imkoniyatlari asosida yangi ko'p qirrali vazifalar va ma'suliyat yuklash demakdir." [1, B.709]

Metafora insonlar nutqida antik davrlardan beri mavjud bo'lib, uning yaratuvchanlik, qayta nomlash orqali tilda yangi so'z va jumlar hosil qila olish imkoniyati bilan zamonaviy olamdagi deyarli barcha sohalarga kirib bora oldi. Inson nutqi, uning og'zaki so'zlay olish qobiliyati zamonaviy ta'lim sohalarini to'g'ri tushuntirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Ayni shu jihatidan olib qaralganda metafora tilimizni so'zlarni o'z ma'nosidan boshqa ma'noda yangi bir predmet yoki hodisani nomlash uchun xizmat qilishi bilan boyitib berishi tufayli nutq ta'sirchanligini oshirib bera oladi hamda nutqda asosiy o'rin egallaydi. Til sistemamizda mavjud metaforik birliklardan nutqimizda o'rinli foydalanish orqali bildirmoqchi bo'lgan fikrimizni aniq dalillar va chiroyli misollar bilan yetkazib bera olamiz. Bundan kelib chiqadiki metafora nutqimizning bezagi hisoblanadi, Tilshunoslikda metafora ritorika san'ati orqali kirib kelgan bo'lib, antik sinkretizm davridagi "estetik-puristik" yondashuv asosida unga estetika va tasviriy (jozibador) nutq vositasi sifatida qaralgan. [2, B.10]

Fanda metaforani chuqur o'rgangan olimlardan dastlab, Aristotelning nomi mashhurdir. Aristotel asarlarida metaforaga lisoniy hodisa sifatida ta'rif berilmaydi, lekin shunga qaramay aynan uning mulohazalari tufayli metafora ilmiy iste'molga kirgan. Metafora tabiatini tekshirgan Aristotel uni: "so'z ma'nosining jinsdan turga, turdan jinsga yoxud turdan turga yoki muqobillik asosida ko'chirilishidir",- deb ta'riflaydi.[3, B.39] Mazkur to'rt turdagi metaforalar orasida olim muqobillik asosida yuzaga kelgan metaforalarni e'tiborli topadi. Muqobillik – proporsiyaning o'zi: bunda ikkinchi so'z birinchisiga, xuddi shunday, uchinchi va to'rtinchisiga ham birday taalluqli bo'laveradi. Xususan, u "Umrning keksalik davri kunduzning shom pallasiga tengdir" jumlasidagi umr so'zini uchinchi so'z (bunda keksalik davri so'z birikmasi bo'lib kelgan) – kunduz bilan almashtirish mumkin (ushbu holatda: kunduzning keksalik davri (shom pallas) hamda umrning shom pallas (keksalik) singari metaforalar yasaladi), deydi.

Ritorika metaforani alohida mahorat va ehtiyotkorlik talab etuvchi so'z o'yini, ya'ni muayyan shakl emas, balki, nutqning tasviriy vositasi, bezagi deb qabul qiladi. Binobarin, antik davr odamida obekt va tasavvur qilinayotgan subekt o'rtasidagi munosabat haqida go'yo ikkita fizik predmetning o'zaro ta'sirlanishiga monand tasavvur mavjud bo'lgan. Bejizga Aflotunning "Tyetete" nomli asaridagi ekmageyn [ekmageion] ya'ni mum surtilgan taxtacha yuzasida

xattotning stil (uchi o'tkir tayoqcha)[4,B.6] yordamida harflarni aks ettirish haqidagi fikrida metaforaga nisbat berilmaydi.

Asrlar o'tib, metafora muammosi ritorika ko'lamidan tashqariga chiqib, tilshunoslikka o'tdi. Shu zaylda metaforaning qiyosiy konsepsiyasi yuzaga keldi. Unga ko'ra, Metafora – odatiy nomlashning tasviriy idrok etilishi. Bunda metafora yashirin qiyos sifatida tekshiriladi, qiyosiy nazariya esa metaforik bayonni ikki taqqoslanayotgan predmetga bog'liq, deb xulosa qilgan.

Mumtoz ritorika metaforani meyordan chetlatish- predmet nomining boshqa bir predmetga ko'chishi sifatida izohlaydi. Ushbu ko'chimning vazifasi o'rnida leksik lakuna (nominative funksiya) yohud nutqni boyitish va ritorikaning bosh maqsadi bo'lmish "ishontirish" ga xizmat qilishi tushunilgan. Shuningdek, Aristotel o'z asarlarida metaforaga nisbatan ixcham o'xshatish, soddalashtirilgan o'xshatish deb qaraydi hamda bu ko'chimlarni ishlatishda mahoratli bo'lish lozim, ya'ni "yaxshi metaforalarni yasash- (predmetlararo) o'xshashliklarni ilg'ashdir", - deya ta'kidlaydi. Bu fikrga qarshi tilshunos A. Richards, "har bir lison egasida metaforalarni qo'llashga doir tajriba mavjud bo'ladi; Aristotelning bu mahorat hammada ham mavjud bo'lavermaydi degan fikri noto'g'ri. Inson nutqiy qobiliyatni o'zga lison egalarining namunasi ostida egallab boradi. Tabiiyki, bunda u bevosita ko'chimlarni qo'llash tajribasini ham o'zlashtirib boradi", - deb e'tiroz bildirarkan, metaforaga eng ulug'vor hayotni idora etish (a command of life) san'ati deya baho beradi.[5,B.58] Aynan A.Richardsning fikri biz olib borayotgan tadqiqot doirasida to'g'ri hisoblanadi. Chunki, insonlar nutqi u yashab turgan jamiyatning o'z tili asosida yaratiladi. F.deSossyur aytganidek, til bizga nutq tushunarli bo'lishi uchun zarur bo'lsa, nutq esa tilning taraqqiyoti, yashashi, shakllanishi uchun zarur. Tilning pragmatik namoyon bo'lishi nutqda o'z aksini topadi. Inson nutqi o'z ona tilida mavjud bo'lgan so'zlar va til birliklari asosida shakllanadi. Ya'ni tilning nazariy asoslari yuzasidan chuqur bilimga ega bo'lmagan insonlar aynan, kichik yoshdagi o'quvchilar ham tilda mavjud bo'lgan grammatik til birliklaridan to'g'ri va o'rinli foydalana oladi. Chunki ularning nutqi ota-onasi, oilasi, jamiyat a'zolarining lisonida mavjud so'z boyligi orqali shakllanadi. Tilda hamma uchun umumiy mavjud bo'lgan metaforalar ham har bir inson nutqida xususiy lashib namoyon bo'ladi va nutqni boyitib, fikrlarni go'zal ifodalab beradi. Yuqoridagi keltirilgan antik davrlardan beri metaforaga berilayotgan ta'riflarda ham aynan mana shu fikr o'z tasdig'ini topgan. Metaforaga nisbatan qadimda nutqning bezagi sifatida qaralib, uning bugungi kunda mavjud bo'lgan kognitiv xususiyatiga e'tibor qaratilinmagan.

Metaforani jiddiy va chuqur o'rganish XX asrdagina ko'hna hind, xitoy faylasuflarining asarlarini o'rganish evaziga amalga oshirila boshlandi. Antik davr falsafasining tadqiq davri gullab-yashnagan XX asrda metafora tilning kommunikativ, nominativ, bilish maqsadlarining ajralmas qismi sifatida talqin qilindi. Shu orqali metaforaning nafaqat til va nutqdagi o'rni ochib berildi, balki tilshunoslikda uning nazariy asoslari ham yaratilindi. Dastlab, metafora faqatgina ritorika doirasida o'rganilgan bo'lsa, keyinchalik u tilshunoslikning tadqiqot ob'ektiga aylandi.

XX asrda metaforani o'rganuvchi qiyosiy nazariya J.Serl va M.Blek tomonidan jiddiy tanqidga uchradi. J.Serl metaforani ikki semantik ma'noning verbal, ya'ni metaforik ifoda va aynan bo'lgan kontekstual qurshovning ta'sirlashuvi yoki oppozitsiyasiga bog'liq deb ta'kidladi. M.Blek esa, fanda birinchilardan bo'lib, metaforani "qiyosni ifoda etuvchi emas, yuzaga keltiruvchi" sifatida ta'rifladi. Bu ikki olimning fikrlari orqali metaforani o'rganishda uning semantik nuqtayi nazardan ham tadqiq etilishi lozimligi isbotlandi.

XX asrning 60-yillarida generativ semantikaning rivojlanishi metaforaning kognitiv funksiyasi, kommunikativ, hissiy, volyuntativ (ta'sir ko'rsatish funksiyasi), poetik va boshqa qator xususiyatlarini o'rganishda ham muhim ahamiyat kasb etdi (J.Kats, P.Postal, J.Lakoff). Metaforaning tilshunoslikdagi roli ahamiyatini chuqur o'rganish rivojlana boshladi.

1930-yillarga kelib, ingliz tilshunosi A.A.Richards metaforani tashkil etuvchilarni: “mazmun, mohiyat” (tenor) va “qobiq, majoz (obraz)” (vehicnle) nomlari bilan atashni taklif qildi. A.A. Richards o'z xulosalarida metaforani tilning lisoniy kombinatsiyalardan chuqurroq qatlamlarda joylashuvchi va so'zlarning negizida mavjud bo'luvchi konseptual strukturalarning o'zaro aloqasi jarayonida yuzaga chiqadigan organik fenomen deb atadi.

Bundan ko'rinadiki metafora tilning pragmatik jarayonida yuzaga keluvchi birlik hisoblanadi, lekin uning mazmun, mohiyati, semantikasi inson tasavvurida, lisoniy boyligida mavjud bo'ladi. So'zlovchi nutq jarayonida predmetlarning o'zaro pozitsion belgilari asosida bog'lanishlarini anglagan holda ularning nomini yangi metaforalar orqali yaratadi.

Muloqotda nutq samaradorligini tashkil etishda so'zning qudratidan unumli foydalanish azaldan sharq mutaffakirlarining ilmiy nazariy qarashlarida mavjud bo'lgan. Ushbu nazariyalardan ham ma'lum bo'ladiki, so'zning o'z ma'nosidan ko'ra uning ko'chma ma'nosiga katta ahamiyat qaratilgan bo'lib, fikrning ta'sir kuchini oshirishda metaforaning o'rni beqiyos hisoblanadi.

O'zbek tilshunosligida metaforaga quyidagicha ta'rif beriladi: Metafora [yun. Metaphora-ko'chirish, ko'chim] ad. So'z yoki iboralarni o'xshashlik yoki o'xshatishga asoslangan ko'chma ma'noda ishlatilgan so'z yoki ibora; istiora majoz.[6,B.680]

Borliqda mavjud bo'lgan narsa-hodisalardan yangi fikrlar keltirib chiqarish, ya'ni metaforalar hosil qilish inson ongi faoliyatining birlamchi xususiyatlaridandir.[7,B.2] Metafora tabiati va mehanizmiga berilgan turli xil ta'riflar, nazariyalar ushbu febnomenning nazariy asoslarini yaratilishiga turtki berdi. Metafora nazariyasida umumiy semantik aspektni o'rganishda L.M.Alekseyeva hamda E.V.Ribakovalar quyidagi yo'nalishlarni ko'rsatib o'tadi:

- tildagi yangi ko'chma ma'no beruvchi so'z analizi asosiy markazda turuvchi konsepsiya;
- so'zning asl va ko'chma ma'nosi o'rtasidagi umumiylikni o'rganuvchi konsepsiya;
- ko'chma ma'no hosil bo'lishi asosida so'zning asl ma'nosini muhim ekanligini ta'kidlovchi konsepsiya;
- paradoksal, ya'ni referentning bir paytning o'zida mos kelishi va nomuvofiqligini semantik tahlil qiluvchi konsepsiya.[8,B.24]

Yuqoridagi konsepsiyalarning barchasi tilimizda mavjud metaforalarning mazmun mohiyatini anglash, ularning amaliy funksiyalarini to'g'ri belgilashga qaratilgan bo'lib, ushbu tamoyillarda so'zning asl ma'nosi va borliqdagi boshqa bir predmetning nomini ikkala predmet o'rtasidagi o'xshashlik asosida yangi ma'no beruvchi so'zning hosil bo'lishi, ushbu so'zning paydo bo'lishidagi asosiy jihatlar analiziga e'tibor qaratiladi. Tilimizda yangi metaforalar hosil bo'lish jarayonida yangi ko'chma ma'no beruvchi so'z, mavjud so'zlar semantikasidagi asl va ko'chma ma'nolar muhim o'rin tutishi isbotlanadi.

Ma'noviy ko'chim haqidagi an'anaviy ta'limot metaforaning bir necha turinigina ajratadi va metafora yasalişini qulay nutqiy vaziyatning yuzaga kelishi bilan bog'laydi. Shu tufayli, metaforaga nisbatan kontekstlar va g'oyalar almashinuvi (thoughts) deb yondashilmasdan, shunchaki so'zlarga muqobil lisoniy vosita deb qaralib kelindi.[9,B.58] Bundan ko'rinadiki metaforaning o'rni tilimizda mavjud bo'lsa ham, uning yuzaga kelishi ya'ni voqealanishi uchun nutqiy vaziyatning muhimligi ta'kidlangan. Chunki metaforalarning semantikasidan kelib chiqqan holda ularni qo'llash uchun vaziyatga mos semaga ega bo'lgan metaforani tanlash lozim hisoblanadi.

Olib borilgan ko'plab tadqiqotlar ham ayni fikrlarni tasdiqlaydi, ushbu izlanishlarda olimlar metaforalar o'xshashlikni ochmasdan, uni yaratadi, ya'ni metafora ilgari hech kimning hayoliga kelmagan ikki buyum o'rtasidagi o'xshash jihatlarni namoyish etadi degan fikrga kelganlar. Metaforaga bag'ishlangan an'anaviy qarashlar metaforani undagi g'oyalar

almashinuviga turtki beruvchi funksiyalarni inobatga olmagan holda, shunchaki lisoniy birlik, kotekstual o'sish deb baholadi. Holbuki, fikrning o'zi metaforik harakterga ega, u qiyos orqali yuz ochadi va tilda o'z ifodasini topadi.

Metaforaning dunyo tilshunosligidagi o'rganilishi bilan bir qatorda, uning o'zbek tilshunosligida ham tilimiz hamda nutqimizdagi o'rni va rolini o'rganish XX asrda ancha rivoj topdi. O'zbek tilshunosligida metaforaning ildizlari Sharq mumtoz adabiyoti va falsafa maktablari bilan uzviy bog'liqligini atroflicha tekshirgan U.S.Qobulova metaforani adabiy istiloh deb baholaydi hamda uni o'xshatish (tashbeh)dan "bamisoli", "misli", "kabi", "singari" so'zlarining tushib qolishi evaziga farqlaydi. Metaforani istioraga ekvivalent o'rnida qo'yish ham ilmiy-adabiy merosimizda mavjud bo'lib kelgan qarashlar mahsulidir.

O'zbek tilshunosligida atoqli olim, qator ilmiy izlanishlar muallifi M.M.Mirtojiyev metforalarni nutq hodisasiga va til hodisasiga oid turlarga ajratadi. Nemis tilshunosligidagi metaforalarning: personifikatsiya, allegoriya, sinesteziya deb nomlangan ko'rinishlariga : " Nutq hodisasiga oid metaforalarning bu ko'rinishlarini ba'zi o'zgarishlar bilan til hodisasiga oid metaforalarga tadbiq etsa bo'ladi. Bunda nutqning sof o'z xususiyatlaridan kelib chiqqan simvolizatsiya va allegoriyalarni chiqarib tashlashga to'g'ri keladi.[10,B.96] Chunki simvolizatsiya nutq kechimidagi ellipsis bilan bog'li sodir bo'luvchi metaforadir. Allegoriya esa nutq kechimidagi qochirim va intonatsiya bilan bog'li holatda yuzaga chiqadi. Shundan kelib chiqqan holda, til hodisasi bo'lgan metaforalar oddiy metafora, personifikatsiya va sinesteziya kabi ko'rinishlarga bo'linadi,[11,B.97] deb munosabat bildiradi.

M.M. Mirtojiyevning ta'rificha, oddiy metaforani deyarli qisqargan o'xshatish deb bo'lmaydi. Oddiy metafora referentlarning oddiy qiyosi, o'xshashligiga asoslansa, personifikatsiya jonsiz referentning jonli referentga o'xshatilishiga; sinesteziya bir sezgida his qilingan referentning boshqa sezgi bilan his qilingan referentga belgilarini ongda umumlashtirib qiyoslanishiga, o'xshatilishiga asoslanadi. Bunda keltirilgan fikrlardan kelib chiqadigan bo'lsak nutqimizda mavjud metaforalar konteks talabi va yuzaga kelish sababi ya'ni, qanday holatda qiyoslanayotgan ikki predmetning qay jihatlarini o'xshatilayotganiga asoslanib oddiy metaforalardan rivojlanib murakkab metaforalarni hosil qiladi.

Tilshunos R. Qo'ng'urov metaforani yashirin o'xshatish deb atab, uni oddiy qiyosdan farqlaydi: oddiy qiyos ham doim ikki asosiy ikki a'zodan tashkil topadi, metaforada esa faqat ikkinchi a'zo – o'xshatilgan narsa qoladi, o'xshagan narsa tushiriladi, lekin u konteksda ochiq sezilib turadi. Demak, metaforada tasvirlanayotgan predmet ana shu ikkinchi a'zo orqali idrok qilinadi. M.Yo'ldoshev esa, tilshunoslikda mazmun jihatdan metaforalarning uch turi, ya'ni odatiy metaforalar, sinestetik va jonlantirish metaforalari farqlanishini aytadi.[12,B.73]

Tilshunos olim N.M.Mahmudov ham metaforalar orasida sinestetik metaforalarni ajratadi va: " Sinestetik metaforalar tarkibidagi so'zlar o'zaro zid, bir-biriga mutlaqo qarama-qarshi bo'lishi ham mumkin. Bunday g'ayriodatiy birikmalar "oksyumaron birikmalar" ham deb yuritiladi (mas. Yaxshidir achchiq haqiqat lek shirin yolg'on yomon.- E.V.)", deb yozadi.[13,B.80]

O'zbek tilshunosligida bir guruh olimlar va tadqiqotchilar jonlantirishni metafora qurshovida, uning mahsus turi sifatida izohlaydilar. L.Jalolova esa jonlantirishni metaforadan keskin farq qilib, uni mustaqil tasviriy vosita sifatida talqin etadi. Uningcha, jonlantirish metaforadan farqli hodisa: " unga insonga xos harakat, his-tuyg'u, so'zlash, fikrlash jonsiz predmetlarga ko'chirilsa ham, lekin ular orqali inson tushunilmaydi".[14,B.37-38] Professor M.M. Mirtojiyev esa jonlantirishni metaforaning mazmuniy bir turi sifatida ko'rsatadi.

O'zbek tilida poetik nutq leksikasini tadqiq etgan B.Umurqulov metaforalar borasida alohida to'xtaladi hamda tilshunoslar: M.Mirzayev, S.Usmonov, I.Rasulov, R.Qo'ng'urov, A.N.Kojin, K.A.Dolinning izohlarida[15,B.59-66] qo'shimcha tarzda, hozirgi o'zbek poeziyasida uchraydigan

poetik metaforalarni ikkiga bo'lib ko'rsatadi va ushbu guruhlarni 1) umumpoetik metaforalar; 2) individual metaforalar deb nomlaydi. B.Umurqulov har ikki guruh metaforalarning poetic ma'no ifodalashida kontekst va poetik an'ananing o'rni mavjudligini ta'kidlab o'tadi. [16, B.62]

Xulosa qilib aytganda o'zbek tilidagi eng faol ma'no ko'chish usuli bo'lgan metafora tilimiz hamda nuqtimizda faol o'rin egallagan bo'lib, ongimizda, tilimizda barcha uchun umumiy mavjud bo'lgan metaforik birliklar nutqimizda kontekstga ya'ni nutqiy vaziyatga qarab turlicha aks etadi. Metaforaning rivojlanishi va turlari ham aynan nutqimizda qaror topadi. Bundan ko'rinadiki metafora nutqimizda hamisha mavjud va uning rivoji tilimizning boyishiga, nutqimizning jozibador, aniq, lo'nda ifodalanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Lingvisticheskiy ensiklopedicheskiy slovar gl. red. V.N.Yartseva.- 2-e izd, dop.- M.:Bolshaya ros.ensikl, 2002,-709s.
2. Ларута О.Н Меторология: теоретические аспекты/ Новосибир. гос. ун-т. - Новосибирск, 2003. Ч.1.
3. Aristotel. Poetika. – L.:1927.-C.39.
4. Shomaqsudov A., Rasulov I., Qo'ng'urov R., Rustamov H. O'zbek tili stilistikasi. Universitetlar va pedagogika institutlarining filologiya fakultetlari uchun qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi, 1983. – B.6.
5. Ayvor A. Richards .Filosofiya ritoriki. Bunda maqola quyidagi to'plam orasida: Kassirer E., R.Yakobson, A.Richards, M.Blek, J.Serl, A.Vebjitska, A.Ortoni, J.Lakoff, N.Gudmen, va boshq. Teoriya metafori. –M.: progress, 1990. – 58-b. URL:: <http://fileshare3200depositfiles.com/auth-13415932567aa0fa1b3be3cc9a4042fa-213.206.39.161-2033652370-119224315-guest/FS320-2/153998.doc>
6. O'zbek tilining izohli lug'ati.- T.: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Davlat ilmiy nashriyoti, 2008-B.680. 7.Lavoshnikova Yu.A. Poeticheskaya metafora F.I.Tyutcheva v sopostavitelnim aspekte. Dis.... kand. filos. nauk. – Bryansk., 2017. – S.2.
7. Ribakova E.V., Alekseyeva L.M. Pradigmi metafori//Aktulnie problem izucheniya innostrannix yazikov I literatur, materialy nauchno-prakticheskoy konferentsii.- Perm, 2015.-S.24.
8. Ayvor A. Richards, M. Blek, Serl, A. Vebjitska. J.Lakoff. N.Gudmen, I drugiye Teoriya Metafori.- M.:Progress, 1990. –C. 58
9. Mirtojiyev M.M. O'zbek tili semasiologiyasi.- Toshkent: Mumtoz so'z, 2010. – B.96.
10. Mirtojiyev M.M. O'zbek tili semasiologiyasi.- Toshkent: Mumtoz so'z, 2010. – B.97.
11. Yo'ldoshev M. Cho'lpon so'zining sirlari.- Toshkent, 2002. 73-bet.
12. Mahmudov N. O'qituvchi nutq ma'daniyati.- Toshkent, 2009. 2-nashr, 80-b.
13. Hasanov A.A. Abdulla Qahhor hikoyalarida jonlantirishlar lingvopoetikasi. Nauchniy mir Kazakstana. 4(32) 2010.- 37-38-b.
14. Umurqulov B. Poetik nutq leksikasi.- Toshkent: Fan. 1990. 59-66-b.
15. Umurqulov B. Poetik nutq leksikasi.- Toshkent: Fan. 1990. 62-b.